

แนวคิดที่ว่าด้วยชนชั้นกลางในสังคมไทย

นางสาวศิริพร ยอดกมลศาสตร์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาเศรษฐศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2538

ISBN 974-632-023-8

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

I16455915

Social Thoughts on The Middle Class in Thailand

Miss Siriporn Yodkamonsat

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Economics

Department of Economics

Graduate School

Chulalongkorn University

1995

ISBN 974-632-023-8

หัวข้อวิทยานิพนธ์

แนวคิดว่าด้วยชนชั้นกลางในสังคมไทย

(Social Thoughts on The Middle Class in Thailand)

โดย

นางสาวศิริพร ยอดกมลศาสตร์

ภาควิชา

เศรษฐศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ ฤกษ์สุวรรณ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.กนกศักดิ์ แก้วเทพ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.วราวิทย์ เจริญเลิศ)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ แล ศิลปวิทยรัตน์)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

ศิริพร ยอดกมลศาสตร์ : แนวคิดว่าด้วยชนชั้นกลางในสังคมไทย (SOCIAL THOUGHTS ON THE MIDDLE CLASS IN THAILAND) อ.ที่ปรึกษา: รศ.ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา
อ.ที่ปรึกษาร่วม: ผศ.ดร.ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 79 หน้า ISBN 974-632-023-8

การกล่าวถึงคำ "ชนชั้นกลาง" แม้จะมีปรากฏอยู่ทั่วไป แต่ความเข้าใจเกี่ยวกับชนชั้นกลางกลับขาดบรรทัดฐานในการกล่าวถึงร่วมกัน เพราะแนวคิดที่ผู้กล่าวแต่ละคนใช้ตั้งอยู่บนรากฐานทางความคิดที่แตกต่างหลากหลาย

วิทยานิพนธ์นี้มุ่งสำรวจองค์ความรู้และประมวลความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องชนชั้นกลางที่มีผู้ศึกษาไว้ในประเทศไทย โดยให้ความสำคัญกับวิวาทะทางด้านความหมายในทางทฤษฎีของคำชนชั้นกลาง พัฒนาการและบทบาทของชนชั้นนี้ต่อระบบทุนนิยม และความคาดหวังต่อชนชั้นนี้ในกระบวนการพัฒนาระบบทุนนิยม

ผลการศึกษาพบว่า การกล่าวถึงคำ "ชนชั้นกลาง" มีแนวคิดหลักอยู่เพียง 2 แนวทาง ได้แก่ แนวคิดวิเคราะห์แบบมาร์กซิสต์ และแนวคิดวิเคราะห์แบบเวเบอเรียน ซึ่งแม้จะคิดในสังคมไทยพยายามนิยามชนชั้นกลางจากบริบทของสังคมไทย แต่หากพิจารณาในรายละเอียดแล้วก็พบว่า มีอิทธิพลของสองแนวคิดข้างต้นอยู่ไม่มากนักน้อย จึงไม่น่าแปลกใจที่พ่อค้า (รายย่อย) และคนงานปกขาว ต่างถูกกำหนดให้เป็นชนชั้นกลางไม่ว่าจะพิจารณาจากแนวคิดใดก็ตาม

พัฒนาการของชนชั้นกลางในสังคมไทย แม้สามารถแสดงให้เห็นพลังในการรวมตัวเคลื่อนไหวของคนกลุ่มนี้มาหลายครั้งหลายครา แต่เนื่องด้วยพัฒนาการจิตสำนึกทางชนชั้นของชนชั้นกลางส่วนใหญ่ยังไม่เกิด ทำให้ภาพลักษณ์ของชนชั้นกลางดูเหมือน "คนโลเล" ที่ไม่เอาแน่กับระบบการเมืองแบบใด ไม่ว่าจะเผด็จการหรือประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม เป็นที่แน่ชัดว่าชนชั้นกลางไทยในปัจจุบันต้องการพัฒนาระบบเศรษฐกิจเสรี ภายใต้อุดมการณ์ทุนนิยม ดังนั้น ภาพการรวมตัวต่อสู้ของชนชั้นกลางที่ปรากฏขึ้นในประวัติศาสตร์ไทย จึงแสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องของการรวมกลุ่มชนชั้นกลางอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อสร้างพลังกดดันให้ความสัมพันธ์ดั้งเดิมภายใต้พันธนาการศักดินาค่อย ๆ สลายหายไป

ภาควิชา
สาขาวิชา
ปีการศึกษา 2538

ลายมือชื่อนิติต
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงไปได้ด้วยดี เพราะ รศ.ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ ผศ.ดร.ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ อาจารย์ที่ปรึกษาผู้กรุณาให้ทั้งคำแนะนำและความช่วยเหลืออย่างมากมาย นอกจากนี้ยังมี รศ.ดร.กนกศักดิ์ แก้วเทพ รศ.แล ดิลกวิทยรัตน์ และรศ.ดร.วรวีทย์ เจริญเลิศ อาจารย์ผู้ควบคุมดูแลการจัดทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งกรุณาสละเวลาช่วยอ่านและให้คำแนะนำที่มีประโยชน์ยิ่งต่องานนี้

นอกจากความกรุณาในการเป็นที่ปรึกษาและควบคุมดูแลการทำงาน อาจารย์ทั้งห้าท่าน รวมถึงอาจารย์อีกหลายท่านในกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง และในสาขาเศรษฐศาสตร์ทั่วไป อาทิ ดร.ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ รศ.ดร.สมภพ มานะรังสรรค์ ผศ.ดร.वासัก พงษ์ไพจิตร รศ.ดร.สฤณี ประศาสน์เศรษฐ ศ.ดร.เทียนฉาย กิระนันท์ Prof.Eiichi Hizen และอีกหลายท่านที่ได้กล่าวถึงในที่นี้ นับเป็นบุคคลสำคัญที่ช่วยประสิทธิ์ประสาทองค์ความรู้ที่มีประโยชน์ยิ่งต่องานนี้ รวมถึงการให้ความช่วยเหลืออีกมากมายในการจัดหาข้อมูลและการเขียนงาน

ที่จะลืมเสียมิได้คือ ดร.อรุณ เกียรติสาร คุณมังกร จารุจันท์นุกูล คุณอุดม ไพรเกษตร บุคคลผู้ให้คำแนะนำจนทำให้เกิดความอยากรู้เกี่ยวกับสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง เพื่อน ๆ ในกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง เพื่อน ๆ ที่ให้ความช่วยเหลือในการจัดทำวิทยานิพนธ์อีกหลายท่าน นับเป็นบุคคลสำคัญที่แม้ไม่อาจกล่าวถึงได้ทั้งหมด แต่ก็ยังระลึกถึงอยู่เสมอ

และที่สำคัญยิ่งคือ ความกรุณาของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ที่ให้ความช่วยเหลือโดยมอบทุนอุดหนุนการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ โดยเฉพาะ ดร.บุญรักษ์ บุญยะเขตมาลา ที่กรุณาช่วยเหลือและให้คำแนะนำเป็นการส่วนตัวด้วย

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงสำหรับทุกท่านทั้งที่ได้เอ่ยนามและมิได้เอ่ยนามในที่นี้ ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำ จนทำให้ผู้เขียนสามารถก้าวเข้ามารู้จักกับองค์ความรู้ที่ดียิ่ง และสามารถจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ในที่สุด

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อบกพร่องหรือไม่สมบูรณ์ประการใด ผู้เขียนขออภัยไว้ และขออภัยมา ณ โอกาสนี้ และรู้สึกขอบพระคุณยิ่งต่อคำแนะนำที่จะได้รับในโอกาสต่อไป แต่หากมีความดีหรือประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้อยู่บ้าง ก็ขอมอบให้ไว้แก่ทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือต่องานนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ คุณพ่อ คุณแม่ และพี่ ๆ ที่บ้าน ที่กรุณาเสียสละโอกาสในชีวิตเพื่อให้ผู้เขียนมีโอกาสได้รับการศึกษาจนสามารถจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ในที่สุด

ศิริพร ยอดกมลศาสตร์

1 สิงหาคม 2538

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	5
1.3 วิธีการศึกษา.....	5
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีชั้นชั้นกลาง.....	7
2.1 ☒ ชั้นชั้นในสังคม.....	7
2.2 ชั้นชั้นกลางคือใครในทางทฤษฎี.....	10
2.2.1 ชั้นชั้นกลางในแนวคิดมาร์กซิสต์ใหม่.....	11
2.2.2 ชั้นชั้นกลางในแนวคิดของกลุ่มเวเบอเรียน.....	14
2.3 การศึกษาเกี่ยวกับชั้นชั้นกลางในสังคมไทยในทางทฤษฎี.....	18
2.3.1 งานศึกษาภายใต้อิทธิพลของกลุ่มมาร์กซิสต์.....	19
2.3.2 งานศึกษาภายใต้อิทธิพลของกลุ่มเวเบอเรียน.....	21
บทที่ 3 ทรรศนะในการนิยามว่าใครคือชั้นชั้นกลางในสังคมไทย.....	25
3.1 การศึกษาเรื่องชั้นชั้นในสังคมไทยที่ผ่านมา.....	26
3.2 ทรรศนะในการนิยามชั้นชั้นกลางในสังคมไทย.....	29
3.2.1 การนิยามชั้นชั้นกลางของแนวคิดมาร์กซิสต์ในสังคมไทย.....	29
3.2.2 แนวคิดแบบเวเบอเรียนกับการนิยามชั้นชั้นกลางในสังคมไทย.....	34
3.2.3 การนิยามชั้นชั้นกลางในบริบทของสังคมไทย.....	36
3.3 พ่อค้าและคนงานปกขาว.....	39
3.3.1 พ่อค้า.....	40
3.3.2 คนงานปกขาว.....	42

สารบัญ(ต่อ)

บทที่ 4	บทบาทของชนชั้นกลางในสังคมไทย.....	46
4.1	ชนชั้นกลางในสังคมศักดินา.....	47
4.2	ชนชั้นกลางภายใต้สังคมทุนนิยมโคสรัฐ.....	53
4.3	ชนชั้นกลางภายใต้สังคมทุนนิยมในรูปแบบปัจจุบัน.....	59
4.4	วิพากษ์การต่อสู้ของชนชั้นกลางในสังคมไทย.....	65
บทที่ 5	บทสรุป.....	69
	ข้อสังเกตบางประการจากการศึกษา.....	71
	รายการอ้างอิง.....	73
	ประวัติผู้เขียน.....	80